

Rixer Ádám:

Egyházak gazdálkodása, egyházi pénzügyek

1. Bevezetés

Magyarországon *az állam és az egyház egymástól elválasztva működik*. Az állam az egyházak irányítására, felügyeletére szervet nem hozhat létre, illetve világnézeti kérdésekben semlegesnek kell lenni. Ugyanakkor az *elválasztás* és a *semlegesség* nem zárja ki azt, hogy az állam *tekintettel legyen az egyházak olyan sajátosságaira*, amelyek ezeket megkülönböztetik más társadalmi szervezetektől, egyesületektől, érdek-képviselői szervektől, stb., *együttműködjön* az egyházakkal azok közhasznú tevékenysége kapcsán, anyagi eszközökkel (pénz, ingatlan) is *támogassa* az egyházak működését,¹ ezzel lényegében az alkotmányos alapjogok megvalósítását elősegítve.² Itt említendő, hogy a 381/B/2004. AB határozat is kimondja, hogy bár a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény (a továbbiakban Lvtv.) 19. § (1) bekezdése az egyházi jogi személyek intézményeinek állami támogatásáról rendelkezik, az ilyen szabályozás léte önmagában nem jelenti az állam intézményes összekapcsolódását az egyházakkal vagy az állam azonosulását valamely vallási tanítással, továbbá nem korlátozza az egyházi önkormányzati jogot sem.

Az Lvtv. 17. § (1) bekezdése alapján az egyházi jogi személy elláthat minden olyan nevelési-oktatási, kulturális, szociális, egészségügyi, sport, illetőleg gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenységet, amelyet törvény nem tart fenn kizárólagosan az állam vagy állami szerv (intézmény) számára. E tevékenységi körben az egyházi jogi személy intézményt létesíthet és tarthat fenn. *Az egyházak gazdálkodásával kapcsolatban kiindulópont, hogy az egyházi jogi személy vagyona elsősorban természetes személyek, jogi személyek, jogi személyiség nélküli szervezetek adományaiból és egyéb hozzájárulásaiból, illetőleg az egyházi szolgáltatásokért fizetett díjakból képződik.*³ Az egyházi jogi személy — az egyház belső törvényeiben és szabályaiban meghatározott módon, külön engedély nélkül — adományokat gyűjthet, sőt *az egyházi jogi személy — a céljai megvalósításához szükséges gazdasági feltételek megteremtésére — gazdasági-vállalkozási tevékenységet folytathat, a társadalmi szervezetekre vonatkozó szabályok szerint (Ptk. 70—73. §) vállalatot alapíthat, továbbá gazdasági társaságot hozhat létre, illetőleg abban részt vehet.*⁴

Az egyházakról - a történelmi hagyományokból kiindulva – tehát az mondható el, hogy alapvetően nem haszonszerzésre irányuló tevékenységet folytatnak, ugyanakkor mint általában a nonprofit szervezetek esetében, lehetőségük van a gazdálkodásukhoz szükséges anyagi forrásokat (adományok, támogatások, egyházi szolgáltatásokért fizetett díjak stb.) vállalkozási-gazdasági tevékenységből származó bevételekkel kiegészíteni. Az egyházak gazdálkodásának szabályait – 2012 januárjáig - részben az Lvtv., részben az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről szóló 1997. évi CXXIV. törvény (a továbbiakban Eaf. tv.) tartalmazza. Ezek szerint nem minősül gazdasági-vállalkozási tevékenységnek:

a) hitéleti, nevelési-oktatási, kulturális, felsőoktatási, szociális és egészségügyi, sport, gyermek- és ifjúságvédelmi intézmény működtetése, valamint az említett tevékenységek folytatása,

b) üdülő hasznosítása egyházi személy részére történő szolgáltatásnyújtás révén,

¹ Fedor Tibor: Egyház-finanszírozás Magyarországon.

http://www.mtatk.hu/interreg/kotet2/20_fedor.pdf (2011. 11. 01.) 412. o.

² Sólyom László: Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon. Budapest, Osiris, 2001.

³ Lvtv. 18. § (1) bek.

⁴ Lvtv. 18. § (2) bek.

c) hitélethez szükséges kiadvány, kegytárgy előállítása, értékesítése,⁵

d) egyházi célra használt ingatlan (ideértve annak tartozékait is) részleges hasznosítása,

e) temető fenntartása,

f) a kizárólag hitéleti, nevelési-oktatási, kulturális, felsőoktatási, szociális és egészségügyi, sport, gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenységet szolgáló immateriális jószág, tárgyi eszköz és készlet értékesítése (ideértve a munkaruha megtérítését is),

g) hitéleti, nevelési-oktatási, kulturális, felsőoktatási, szociális és egészségügyi, sport, gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenységet szolgáló eszköz nem nyereségszerzési célú hasznosítása.[Lvtv. 18.§ és Eaf. tv.2.§ (7) bekezdés]

Az egyház önálló képviselői szervvel rendelkező, jogi személynek minősülő szervezeti egysége esetében nem minősül gazdasági-vállalkozási tevékenységnek a fentiek szerinti tevékenységek, vagy – választása szerint – a következő tevékenységek végzése:

a) hitéleti, nevelési-oktatási, kulturális, felsőoktatási, szociális és egészségügyi, sport, gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenység folytatása, és az ilyen tevékenységhez kapcsolódó kiegészítő szolgáltatásnyújtás,

b) az államtól vagy önkormányzattól átvállalt közfeladat ellátása során létrehozott termék, jegyzet tankönyv, kiadvány tanulmány előállítása és értékesítése,

c) kulturális, nevelési-oktatási, felsőoktatási, szociális és egészségügyi, sport, gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenységet végző egyházi intézmény alkalmazottainak étkeztetését is biztosító épület bérbeadása vendéglátó-ipari vállalkozás részére üzemeltetés céljából,

d) a kizárólag hitéleti, kulturális, nevelési-oktatási, felsőoktatási, szociális és egészségügyi, sport, gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenységet szolgáló immateriális jószág, tárgyi eszköz és készlet értékesítése (ideértve a munkaruha megtérítését is),

e) hitéleti, nevelési-oktatási, kulturális, felsőoktatási, szociális és egészségügyi, sport, gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenységet szolgáló eszköz nem nyereségszerzési célú hasznosítása. [Eaf. tv.2.§ (7) bekezdés]

Az Eaf. tv. vonatkozó szabályai alapján előbbi tevékenységek bevételének minősül különösen a szolgáltatás ellenértéke, díja, térítése, az említett tevékenységhez kapcsolódó kártalanítás, kártérítés, kötbér, bánatpénz, bírság és adóvisszatérítés, valamint az említett tevékenységhez visszafizetési kötelezettség nélkül kapott - pénzügyileg rendezett - támogatás, juttatás. Szintén nem minősül a gazdasági-vállalkozási tevékenység bevételének a szabad pénzeszközök betétbe, értékpapírba elhelyezése után a hitelintézettől, az értékpapír kibocsátójától kapott kamatnak, illetve az állam által kibocsátott értékpapír hozamának olyan része, amelyet a gazdasági-vállalkozási tevékenységnek nem minősülő tevékenység bevétele az összes bevételben képvisel, a bevételt mindkét esetben e kamat és hozam nélkül kell számításba venni.[Eaf. 2.§ (9) - (10) bekezdései]

A gazdasági tevékenység alól kivett tárgyak körének jelentőségét az adja, hogy az egyház ezáltal

⁵ A kegytárgyakra vonatkozó rendelkezésekkel kapcsolatosan figyelmet érdemel a Győrújbaráti Motoros Egyesület kísérlete, amely egy motoros cikket árusító bolt köré szervezett volna egyházat, abból a célból, hogy a boltban kapható tárgyak mindegyike kegytárgynak minősülhessen, s így komoly anyagi előny realizálódhatott volna. Honlapjukon ma is olvasható: „(...) egyesületünk tagjai minden évben hálát adnak a Szent Karburátor Istenének és gyermekének a Szent Injektornak.”

mentesül adó- és járulékfizetési kötelezettségei alól. Amint az látható, a gazdasági tevékenység alól kivett tárgyak körének jellege eltérő; míg egyes pontok esetében az egyház közfeladatot vállal át, amellyel „tehermentesíti” a feladat elvégzésére köteles államot, önkormányzatot, addig más esetkörökben a szorosan vett egyházi tevékenységgel összefüggő tárgyak értékesítése, hasznosítása jelenik meg.

Az egyes bevételek fentiek szerinti elkülönítésének a jelentősége abban áll, hogy mind a számviteli előírások – beszámoló készítés, könyvvizetés, - alkalmazásánál, mind a társasági adó kötelezettség megállapításakor a két említett törvény tevékenységi besorolását kell alapul venni.

2012. január 1-től [A] **lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi C. törvény 20. §-ának (4) bekezdése** alapján az egyházak vonatkozásában – főszabályként - nem minősül gazdasági-vállalkozási tevékenységnek:

a) hitéleti, nevelési, oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, valamint kulturális, sportintézmény működtetése, valamint ezek és a környezetvédelmi tevékenység folytatása;

b) üdülő hasznosítása egyházi személy részére történő szolgáltatásnyújtás révén;

c) hitellehez szükséges kiadvány, kegytárgy előállítása, értékesítése;

d) egyházi célra használt ingatlan részleges hasznosítása;

e) temető fenntartása;

f) a kizárólag hitéleti, nevelési, oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, valamint kulturális, sport és környezetvédelmi tevékenységet szolgáló immateriális jószág, tárgyi eszköz és készlet értékesítése (ideértve a munkaruha megtérítését is);

g) hitéleti, nevelési, oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, valamint kulturális, sport és környezetvédelmi tevékenységhez kapcsolódó kiegészítő szolgáltatásnyújtás, a tevékenységet szolgáló eszköz nem nyereségszerzési célú hasznosítása;

h) az államtól vagy önkormányzattól átvállalt közfeladat ellátása során létrehozott termék, jegyzet, tankönyv, kiadvány, tanulmány előállítása és értékesítése;

i) a szabad pénzeszközök betétbe, értékpapírba elhelyezése után a hitelintézettől, az értékpapír kibocsátójától kapott kamatnak, osztaléknak, illetve az értékpapír hozamának olyan része, amelyet a gazdasági-vállalkozási tevékenységnek nem minősülő tevékenység bevétele az összes bevételben képvisel;

j) az egyházi személyek öngondoskodása céljára létrehozott nyugdíjintézet vagy nyugdíjalap működtetése.

1.1. Néhány előkérdés az egyházak állami forrásokból történő támogatása kapcsán

Itt említendő, hogy a valódi társadalmi autonómiák – éppen önállóságukból adódóan – legalább részlegesen rezisztensek a különböző külső beavatkozásokkal szemben. Ez – a vizsgált téma vonatkozásában – legalább két állítás megfogalmazására ad lehetőséget: az autonómia léte – jobb esetben - független attól, hogy a jog által *konstituált* intézményes elkülönülés milyen formákban ölt

testet, illetve az *autonómiák léte* nem függhet az állam közvetett, illetve közvetlen anyagi támogatásától. Tehát érdemes rögzítenünk, hogy az államnak azon túl, hogy biztosítja pl. a vallás egyéni és szervezett, közösségi jellegű gyakorlásának elemi jogi feltételeit, védelmi garanciáit, nincs további intézményes kötelezettsége a ma Magyarországon bármilyen formában működő vallási közösségekkel szemben, illetve az állammal szemben egyetlen közösség sem támaszthat elvárásokat anyagi támogatás tekintetében, pusztán önnön vallási jellegére tekintettel (a közfeladat-ellátásban való szerepvállalás önálló kérdés). Adott esetben az egyházi státusz elvesztése⁶ és az ennek következményeként előálló esetleges „teljes anyagi ellehetetlenülés” fogalmilag nem összekapcsolható, egymással ok-okozati összefüggést nem alkotó tények, – még ha indokolatlan visszalépésről van is szó – hiszen egy államtól független, civil jellegű képződmény életképességének *elsődleges alapja* semmiképpen sem lehet az állami finanszírozás léte. Az autonómia-igényen túl is életképes társadalmi mezők képesek kell, hogy legyenek arra, hogy amellet, hogy belsőleg szabályokat, szokásokat és szimbólumokat állítanak elő, anyagi értelemben is gondoskodjanak önnön elemi létfeltételeikről, még akkor is, amikor fokozott mértékben vannak kitéve/kiszolgáltatva az őket körülvevő „nagyobb világból” származó szabályoknak, döntéseknek és más erőknél.⁷ Ez a logika nem mond ellent annak az érvelésnek, amely elvárásként fogalmazza meg, hogy a tudatos állam hangsúlyt helyezzen az értékszempontú és a társadalmi szolidaritás intézményeit támogató elköteleződés rögzített formáinak kimunkálására, pl. az adórendszeren vagy a közhasznú jogállás megteremtésén keresztül.

A **4/1993. (II. 12.) AB határozat** értelmében a különböző vallási közösségek (egyházak) eltérő kezelése is korlátozhatja a közösségi vallásszabadságot, a különbségtétel azonban nem feltétlenül sérti az Alkotmányt (Alaptörvényt), amennyiben tényleges társadalmi különbségeken nyugszik. Hagyományosan ilyen különbség lehet a vallási közösségek méretében, közfeladat-ellátása mértékében, társadalmi jelenlétében mutatkozó eltérés.⁸ Ennek megfelelően számos jogforrásunk⁹ tesz ezeken az ismérveken alapuló megkülönböztetés az egyes egyházak között: a „történelmiekkal” kiemelt kapcsolatot létesít az állam, amennyiben pl. részt vehetnek a Tábori Lelkészi Szolgálatban,¹⁰ illetve Börtönlelkészi Szolgálatban,¹¹ egyes testületekbe tagokat delegálhatnak,¹² döntéshozatal előtt konzultációt folytat velük az állam,¹³ szimbolikus jelleggel méltatják tevékenységüket,¹⁴ egyes támogatásokat az egyházak közül csak ezek kaphatnak¹⁵ vagy egyes pályázatokon csak ezek vehetnek részt.¹⁶ Velük köt az állam megállapodásokat – erre, mint tényre utalt az AB,¹⁷ illetve a tábori lelkészségről szóló kormányrendelet preambuluma.

1.1.1. Nemzetközi modellek az egyházak finanszírozására. Kapcsolódó, koordinációs és elválasztási modell.

⁶ Az új, egyházakról stb. szóló 2011. évi C. törvény a korábbi törvény alapján nyilvántartásba vett egyházak túlnyomó többsége számára nem teszi lehetővé az egyházkénti működést, de biztosítja az egyesületkénti bejegyzés lehetőségét.

⁷ Gunther Teubner: Társadalomirányítás reflexív jog révén. In: Cs. Kiss Lajos – Karácsony András (szerk.): A társadalom és a jog autopoietikus felépítése. Budapest, 1994. 75. o.

⁸ Schanda Balázs – Balogh Zsolt (szerk.): Alkotmányjog – alapjogok. PPKE JÁK, Budapest, 2011. 163-164. o.

⁹ Összegejtette: Csiziné Schlosser Annamária: Az egyházak jogalanyisága. Doktori értekezés. PPKE JÁK, Budapest, 2011. 17-18. o.

¹⁰ 61/1994. (IV. 20.) Korm. rendelet a Tábori Lelkészi Szolgálatról

¹¹ 13/2000 IMr. a Börtönlelkészi Szolgálatról

¹² Pl. 21/1996. Korm. rendelet (II. 7.) a Zánkai Gyermekek és Ifjúsági Centrum, Oktatási és Üdültetési Közhasznú Társaság Alapításáról 2. § (1), 2/1999. (IX. 24.) ISM rendelet a Gyermekek és Ifjúsági Alapprogram és a Regionális Ifjúsági Irodák működéséről 7. § (1) bekezdésének j) pontja

¹³ Pl. 1152/1998. (XII. 1.) Korm. határozat a Magyar Millenium megünneplésének irányelveiről, 1102/2006 (X. 30.) Korm. határozat az Új Magyarország Fejlesztési Terv elfogadásáról

¹⁴ 126/2008. (XII.4.) OGY határozat a Nemzeti Tehetség Program elfogadásáról... 3.1.

¹⁵ Pl.: 10/2001 (IV. 11.) GM utasítás – eljárási rend az Állami Támogatású Bérletprogram-előirányzat működtetésére.

¹⁶ Ld. pl. 2001. évi ISM pályázati felhívások.

¹⁷ 2/2006. (I. 30.) AB hat.

A finanszírozás tekintetében – a domináns elemet hangsúlyozó megközelítésben - beszélhetünk a közvetlen költségvetési támogatás rendszeréről, az egyházi adó rendszeréről (melynek sajátossága, hogy az egyházi adó beszedéséről és továbbításáról – pl. Németországban a kapcsolódó modell keretei között - az állam megfelelő szakigazgatási szervei gondoskodnak a közjogi státusszal rendelkező egyházak javára), az adóátírányításos rendszerről (ahol az együttműködő elválasztás jegyében az államnak nem kell foglalkoznia az adófizetők vallási hovatartozásának nyilvántartásával), valamint az adománygyűjtésről (melynek sajátossága, hogy ebbe az állam nem avatkozik bele intézményesen, legfeljebb közvetetten szabályozza az adományok nyilvántartását, az utánuk fizetendő közterhek mértékét – legtöbbször az egyébként irányadó szabályoknál megengedőbben, kedvezmények beépítésével).

1.1.2. A magyar egyház-finanszírozási modell

I. Az elmúlt húsz év magyar modellje (gyakorlata) egy erőteljesen liberális képződményként áll előttünk; a tényleges társadalmi különbségekből adódó „értelemszerű és egyúttal méltányos” finanszírozási eltérések mellett valamennyi egyházként nyilvántartásba vett szervezet az anyagi, pénzügyi előnyök rendkívül széles palettáját élvezhette; az egyéb nonprofit szervezet-típusokkal való összevetésben is számos előnyt, kedvezményt, illetve mentességet mondhatott magáénak. A modell valóságos kontúrjainak megrajzolásához természetesen rögzítenünk kell azt a tény is, hogy az egyházkénti nyilvántartásba vételhez 1990 után gyakorlatilag csupán egészen minimális formai feltételeket kellett teljesíteni.

II. Az új Alaptörvény *Nemzeti Hitvallása* egyértelműen és szándékoltan a keresztény valláserkölc középponti elemeit emeli alkotmányos rangra (hit, szeretet), az *R. cikk* pedig kifejezetten kötelezővé teszi a *Hitvallás* figyelembe vételét az Alaptörvény rendelkezéseinek értelmezésekor. Ennek eredménye – a szakirodalomban megjelenő egyes álláspontok szerint legalábbis - a szekuláris állam koncepciójától való eltávolodás, az állam világnézeti elkötelezése egy valláserkölc értékrendje mellett. Feltétlenül behatóbb vizsgálatra érdemes, hogy ez a szabályozás miként viszonyul a 4/1993. (II. 12.) AB határozatban foglaltakhoz (a semlegesség követelményéhez). A *Nemzeti Hitvallásban* a következőket olvassuk: „Elismerjük a kereszténység nemzetmegtartó szerepét. Becsüljük országunk különböző vallási hagyományait.” Ez a megfogalmazás akár visszalépésnek is tekinthető a Nemzeti Összetartozás melletti tanúságtételről szóló 2010. évi XLV. törvény preambulumban foglaltakhoz képest, hiszen ott azt olvassuk, hogy: „*Mi, a Magyar Köztársaság Országgyűlésének tagjai, akik hiszünk abban, hogy Isten a történelem ura, s azok, akik a történelem menetét más forrásokból igyekszünk megérteni, hazánkért és a magyar nemzet egészségéért (...).*” Az Lvt. modelljéhez képest mindenképpen elmozdulás a *Nemzeti összetartozásról* szóló törvényben megfogalmazott – már idézett – credo: ezt a megközelítést – feltéve, hogy mindenképpen egy modell keretei közé próbáljuk beilleszteni – az **értékválasztó finanszírozási semlegesség modelljének hívhatjuk, ami annyit tesz, hogy a jogalkotó világossá teszi saját álláspontját, akár világnézeti, ideológiai elköteleződését, de érdemben elismeri az egyéb szempontrendszerek, világnézetek azonos értékét, és adott esetben támogatandó voltát. Ez esetünkben pl. azt jelenti, hogy a jogalkotó – saját preferenciáitól függetlenül – pl. a nem „történelmi” keresztény kisegyházak vagy éppen a nem monoteista vallások esetében is biztosít egy formai és tartalmi egyenlőséget, legalábbis az elemi keretfeltételek – pl. az igénybe vehető támogatások, többletkedvezmények, mentességek stb. - vonatkozásában.**

III. Az új törvény (2011. évi C. törvény) túllép az értékválasztó finanszírozási semlegesség modelljén is, s gyakorlatilag egy háromelemű kategória-rendszer meghonosítására tesz kísérletet (egyház, Kormánnyal megállapodást kötő vallási egyesület és vallási egyesület), melyben a harmadikként említett kategóriába sorolt szervezetek egyedüli – érdemi – jogosultsága a civil szervezetként való létezés joga. Merőben formális megközelítésben helytálló a megállapítás, hogy az új konstrukció sem érinti az alapvető jog lényeges tartalmát – azaz mindenki számára biztosítja azokat az intézményes kereteket, melyek között a vallásgyakorlás kollektív módon és konkrét szervezeti formában végezhető, ám az állami támogatások (források) vallási szervezetek közötti

eloszlását radikálisan átalakítja.

Egy objektív felmérés vélhetően azt támasztaná alá, hogy a kisegyházak döntő többségének ma Magyarországon jelentős hatása van pl. a társadalmi kohézió és szolidaritásra-készítettség erősítésében, a társadalom szövetének – kevésbé látványos, ám valós mértékű – megújításában. Miért is fontos mindez? Amennyiben akár elvi lehetőségként is elfogadjuk, hogy pl. Magyarországon a ma nyilvántartásba vett egyházak többsége/jelentős része elsődlegesen – akár kényszerűségből, akár visszaélészerűen - „anyagi haszonszerzés” céljából választotta a vizsgált szervezeti formát, úgy nyilvánvaló, hogy ennek a ténynek vissza is kell hatnia a jogi instrumentumokra, a joggyakorlatra, a jogfejlesztésre, sőt a legtágabban vett jogéletra.

Ha azt a kérdést tesszük fel magunknak, hogy miben több vagy más ma a vallás vagy éppen az egyház fogalma, mint a mögöttünk hagyott történeti korszakokban, egy dolog nagy biztonsággal jelenthető ki: *a szabályozás során egyre inkább előtérbe kerül a gazdasági aspektus, illetve a negatív definíció: a nem elsődlegesen vagyoni előnyök megszerzését célzó tevékenységekre történő utalás* korábban is jelen volt a konstrukciókban, de különösen a legújabb jogalkotás mintha egyenesen abszolutizálná ezt a szempontot.

2. Az egyházak vagyoni helyzete és gazdálkodása a jog tükrében

2.1. Egyházak támogatása

Az egyház-finanszírozásról alapvetően a ma még hatályos, az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről szóló 1997. évi CXXIV. törvény rendelkezik. A támogatás konkrét összegeit (mértékeit) az éves költségvetési törvények tartalmazzák.¹⁸

2.1.1. Az egyházak közfeladatot ellátó tevékenységét az állam közvetlenül is támogatja, az alábbi módokon:

a) Az *egyházi közoktatási intézmények normatív*¹⁹ – korábban a tanulói létszámot figyelembe vevő,

¹⁸ Pl. 2008-ban az egyházi célú központi költségvetési hozzájárulások főbb kategóriái és összegei a következőképpen alakultak (millió forintban):

1. Egyházi közgyűjtemények és közművelődési intézmények 325,0
2. Hittanoktatás 3 305,4
3. Egyházi alapintézmény-működés, szja rendelkezése és kiegészítése 11 862,0
4. Nem átadott ingatlanok utáni járadék 8 990,0
5. Az 5000 lakosnál kisebb településeken szolgálatot teljesítő egyházi személyek jövedelempótléka 1 620,7
6. Egyházi kulturális örökség értékeinek rekonstrukciója és egyéb beruházások 325,0
7. Egyházi oktatási és kulturális célú támogatás 50,0

Összesen 26 478,1

¹⁹ A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény 118. §-ának (3) és (4) bekezdései értelmében [A] központi költségvetés az állami szervek és a helyi önkormányzatok, valamint a nem állami, nem helyi önkormányzati intézményfenntartók részére az általuk fenntartott nevelési-oktatási intézmények működéséhez – a gyermek-, tanulói létszámot, valamint az ellátott feladatokat figyelembe véve – normatív költségvetési hozzájárulást biztosít. A nem állami, nem helyi önkormányzati intézményfenntartó részére megállapított normatív költségvetési hozzájárulások összege nem lehet kevesebb, mint a helyi önkormányzat részére ugyanazon jogcímen megállapított normatív hozzájárulás. A nem állami, nem helyi önkormányzati intézményfenntartó a normatív költségvetési hozzájárulásra – jogszabályban meghatározottak szerint benyújtott – igénylés alapján válik jogosulttá. Az igénylést az ellátott és – jogszabályban meghatározott nyilvántartások szerint – igazolt feladatok után lehet benyújtani. Az igénylés benyújtásának elmulasztása – kivéve, ha az igazolási kérelmet elfogadják – jogvesztő. Ha a nem állami, nem helyi önkormányzati fenntartású közoktatási intézmény feladatainak az ellátásához az intézményfenntartó normatív költségvetési hozzájárulást vesz igénybe, az adott költségvetési évet követő év március 31-éig köteles a szolgáltatásait igénybe vevő részére közölni a támogatás egy főre jutó összegét, továbbá köteles – a helyben szokásos módon – nyilvánosságra hozni, hogy az adott intézmény feladatainak ellátásához igénybe vett normatív hozzájárulás a teljes intézményi költségvetés hány százalékát fedezi.

2007. szeptember 1-től csoportalapú – és **kiegészítő** támogatást is kapnak az államtól olyan mértékig, amilyen mértékig állami feladatot vállalnak át.²⁰ A gyakorlatban ez úgy működik, hogy az önkormányzati pótlólagos iskolacélú ráfordítások átlagát kapják meg arányosan az iskolafenntartó egyházak, és ez lehetővé teszi, hogy az egyházi iskolát igénylő állampolgárok ingyenesen vegyék igénybe e szolgáltatásokat. A kollégiumokat is figyelembe véve az egyházak több mint 550 közoktatási intézményt működtetnek Magyarországon, mintegy 100000 ezer tanulóval.

A kiegészítő támogatás összegének számításához az önkormányzatok adott ágazati működési kiadásainak és felújítási költségeinek összegét csökkenteni kell az intézményi saját bevételekkel, továbbá a közoktatásra központosított előirányzatból adott olyan külön támogatással, amelyhez pályázat útján az önkormányzati és egyházi fenntartó, illetve intézményei egyaránt hozzájuthatnak. Az így megállapított összegből határozandó meg a normatív támogatás aránya és a kiegészítő támogatás számított összege.

A 99/2008. (VII. 3.) AB határozat értelmében a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény (a továbbiakban Köt) 118. § (4) bekezdésének az indítványok elbírálásakor hatályos első mondata értelmében a nem állami, nem önkormányzati intézményfenntartónak (vagyis pl. az egyházi intézményfenntartónak) járó normatív költségvetési hozzájárulás és az egyéb támogatások együttes összege nem lehet kevesebb, mint az önkormányzatoknak juttatott normatív költségvetési hozzájárulás. E rendelkezés tehát két részre bontotta a nem állami és nem helyi önkormányzati intézményfenntartónak járó támogatásokat. A különbségtétel következtében az egyházak normatív költségvetési támogatásának és az egyéb – vagyis a nem normatív – támogatások együttes összegének kell legalább megegyeznie az önkormányzatok normatív költségvetési támogatásával. Az ez alapján az egyházaknak járó állami támogatás összege jóval kevesebb (volt), mint az önkormányzatoké, hiszen azokhoz képest az egyházi intézmények az egyéb jogcímen kapott támogatások összegével kevesebbre jogosultak. Ez a rendelkezés – az Alkotmánybíróság álláspontja szerint – ellentétes (volt) a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék között a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány egyéb vagyoni kérdéssről szóló, az 1999. évi LXX. törvénnyel kihirdetett Megállapodás 2. cikkével és III. fejezetével, így nemzetközi szerződésbe ütköző volta okán az AB a Köt. fentebb említett „és egyéb támogatások” szövegrészét megsemmisítette. A Megállapodásban – a hivatkozott helyeken – egyébként az olvasható, hogy „Az Egyház az általa fenntartott közoktatási intézmények után (óvodák, általános iskolák, középiskolák, diákotthonok) ugyanolyan szintű pénzügyi támogatásban²¹ részesül, mint a hasonló intézményeket működtető állami és önkormányzati fenntartó”, illetve „A Kormány a közoktatásban vagy szociális ellátásban dolgozók számára a személyi juttatások növelését az önkormányzatok részére nyújtott azonos feltételekkel biztosítja az Egyház részére”.

Az említett AB határozattal összefüggésben több különvélemény, illetve eltérő jogirodalmi álláspont is napvilágot látott. Ezek főbb érvei abban foglalhatóak össze, hogy az említett kétoldalú szerződésnek nem lehet (nincs) a szerződő felektől független, „objektív” értelmezése. Az AB erre nem lett volna jogosult, különösen, hogy a Megállapodás V. fejezetének (1) bekezdése értelmében „ha a jelen Megállapodás értelmezésével vagy alkalmazásával kapcsolatban valamilyen nehézség merülne fel, a Felek közös megegyezéssel keresik meg a legmegfelelőbb megoldást”. Többen felvetik továbbá az értelmezés tartalmi helytelenségét, amennyiben a pénzügyi támogatás kifejezés nem feltétlenül azonosítható a normatív támogatás tartalmával, továbbá hangsúlyos érv az is, hogy az egyéb – az egyes igazgatási területeken pénzügyi támogatásokat megállapító - törvények minden esetben előírják, hogy az egyházi és nem egyházi fenntartók által ellátott feladatok után járó

²⁰ Az Alkotmánybíróság a 22/1997. (IV. 25.) AB határozata rendelkező részében alkotmányos követelményt állapított meg. Eszerint a Kt. 4. § (6) bekezdése alkalmazásánál alkotmányos követelmény, hogy az állam vagy a helyi önkormányzat az egyházi jogi személyek által fenntartott közoktatási intézmények működéséhez a hasonló állami és önkormányzati intézményekével azonos mértékű költségvetési támogatáson kívül olyan arányú kiegészítő anyagi támogatást nyújtson, amilyen arányban ezek az intézmények állami vagy önkormányzati feladatokat vállaltak át.

²¹ az olasz szövegben *sussidi finanziari*

normatív és egyéb állami (kölségvetési) hozzájárulások azonos mértékben járnak.

b) Támogatja az állam az *egyházi felsőoktatást* is. Az egyházi felsőoktatási intézményekben a 2006/2007-es tanévben 24.400 hallgató volt nyilvántartva. A felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény 127. és 128. §-ai alapján a(z egyházi) felsőoktatási intézmények az államháztartás alrendszeréből alapvetően *a)* hallgatói juttatásokhoz nyújtott, *b)* képzési, *c)* tudományos célú, *d)* fenntartói, valamint *e)* egyes feladatokhoz nyújtott normatív költségvetési támogatások és pályázati támogatások formájában kaphatnak (igénylés, illetve pályázat alapján) pénzeszközöket.

c) A felsőoktatásról szóló – imént már idézett - 2005. évi CXXXIX. törvény 97. § (1) bekezdése alapján [A] felsőoktatási intézményben oktatói, illetve tudományos kutatói munkakörben foglalkoztatott munkabérét, illetve illetményét (a továbbiakban együtt: havi rendszeres járandóság) az éves költségvetésről szóló törvényben meghatározott egyetemi tanári munkakör 1. fizetési fokozatának garantált illetménye alapján kell megállapítani, a közalkalmazottak jogállásáról szóló törvény 2. számú mellékletének alkalmazásával. Hasonló szabályt találunk a közoktatási törvényben is; mindkét esetben az a jogalkotó minőségbiztosítási indíttatású célja, hogy a – döntően állami forrásokból, normatívákból fenntartott - közfeladatot ellátó (közszolgáltatást nyújtó) intézmények alkalmazottai legalább olyan mértékű javadalmazásban részesüljenek, mint közalkalmazott társaik.²²

E vonatkozásokban a jövőben sem várható változás, hiszen a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi C. törvény 19. §-ának (4) és (5) bekezdései alapján [A]z egyházak közcélú tevékenysége és intézményei a hasonló tevékenységet folytató állami, önkormányzati intézményekkel azonos mértékű államháztartási finanszírozásra jogosultak. Ezen intézményekben a munkaviszony tartalma a munkabér, a munkaidő és a pihenőidő vonatkozásában a közalkalmazotti jogviszonyhoz igazodik; illetve Az állami vagy önkormányzati intézmények foglalkoztatottaira vonatkozó központi bérpolitikai intézkedések az egyházi fenntartók fentebb említett intézményeinek foglalkoztatottaira is azonos feltételekkel terjednek ki.

d) Ugyancsak – a fentiekhez hasonló módon - támogatja az állami költségvetés az egyházak *szociális, egészségügyi és kulturális* intézményeit is (az egyházi *szociális intézmények normatív és kiegészítő* támogatása²³ összesen több mint 11 milliárd Ft volt 2006-ban mintegy 15 ezer ellátottra,

²² Lásd bővebben: Szathmáry Béla: Az egyházi fenntartású közoktatási intézmények és oktatóik állami finanszírozásának alkotmányjogi alapjai. In: Szathmáry Béla Egyházak az államban. Sárospataki Teológiai Műhely, Sárospatak, 2010. 59-67. o.

²³ A 225/B/2000. AB határozatban az Alkotmánybíróságnak abban a kérdésben kellett döntenie, hogy a Magyar Köztársaság 2000. évi költségvetéséről szóló 1999. évi CXXV. törvény 31. §-ának (16)-(19) bekezdései megvalósítják-e az önkényes megkülönböztetést és ennek nyomán sor kerülhet-e az alkotmányellenesség megállapítására. A támadott rendelkezések szerint a szociális és gyermekjóléti, gyermekvédelmi közfeladatot ellátó egyházi intézmények fenntartói a normatív állami hozzájáruláson túl az egyházak támogatásáról szóló törvény rendelkezései és feltételei szerint kiegészítő támogatásra jogosultak. Az indítványozók kiemelték, hogy a nem egyházi és nem állami intézményfenntartók (döntően civil szervezetek) e kiegészítő támogatásban nem részesülnek. A 9/1990. (IV. 25.) AB határozatban már korábban kifejtette az Alkotmánybíróság, hogy a diszkrimináció tilalma nem jelenti azt, hogy az állam részéről minden megkülönböztetés tilos lenne. Az Alkotmány e rendelkezése alapján (azonban) a jognak mindenkit egyenlőként kell kezelnie, azaz az emberi méltóság jogán nem eshet csorba, azonos tisztelettel, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és a kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. A 61/1992. (XI. 20.) AB határozatban az is kimondásra került, hogy sem a jogegyenlőség alkotmányos követelményéből, sem a diszkrimináció tilalmából nem következik, hogy az állam célszerűségi, gazdaságossági, jogtechnikai, az eltérő helyzetekre figyelemmel lévő szempontok szerint a jogok és kötelezettségek jogalkalmazói úton való megállapítása során a jogalanyok között ne különböztethetne, ha ezzel az Alkotmány más rendelkezéseit nem sérti.

A konkrét ügyben is az az elvi álláspont vezetett az indítvány elutasításához, hogy az azonos személyi méltóság jogából esetenként következhet olyan jog is, hogy a javakat és esélyeket mindenki számára (mennyiségileg is) egyenlően osszák el. De ha valamely – az Alkotmányba nem ütköző – társadalmi cél vagy valamely alkotmányos

az *egyházi közgyűjtemények* támogatására a költségvetés 2007-ben 500 millió Ft-ot irányzott el, ez 2008-ra 325 millió Ft-ra csökkent, majd pedig 2011-ben – 2010-hez képest - 100 millió forinttal emelkedett az egyházi közgyűjtemények állami támogatása. de további támogatásokat az egyházi intézmények pályázat útján igényelhetnek, illetve más irányú, növekvő mértékű állami költségvetési támogatásból – járadék, személyi jövedelemadó 1%-a és kiegészítése – is fordíthatnak erre a célra.²⁴ Az egyházak kérhetik a minisztertől könyvtárak felvételét a nyilvános könyvtárak jegyzékébe. Az egyházak a tulajdonukban lévő kulturális örökség értékeinek megőrzéséhez, felújításához, gyarapításához, továbbá levéltáraik, könyvtáraik, múzeumaik és közművelődési intézményeik az éves költségvetési törvényben meghatározott összegű támogatásban részesülnek.²⁵ A illetékes egyházi levéltár gyűjtheti az egyház által fenntartott nevelési-oktatási intézmény köziratnak minősülő levéltári anyagát is. A kultúráért felelős miniszter engedélyezheti a káptalani vagy konventi hiteleshelyi levéltárak anyagának az illetékes hazai egyházi levéltárban, más köziratnak nyilvános magánlevéltárban történő elhelyezését, ha a levéltár fenntartója az anyag őrzését, kezelését és használatát illetően biztosítja a meghatározott feltételeket, és az anyag kutathatóságát a közlevéltárban őrzött levéltári anyagra vonatkozó szabályok szerint lehetővé teszi.²⁶

Egyházi kérelemre a közgyűjteményekkel azonos elbírálás alá kerülhetnek az egyházi fenntartásban működő, állami nyilvántartásba vett gyűjtemények (könyvtár, levéltár, muzeális intézmény, kép- és hangarchívum).²⁷

Ismételten hangsúlyozzuk, hogy az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről szóló 1997. évi CXXIV. törvény 4. §-a szerint *az egyházi intézményfenntartók által ellátott nevelési-oktatási, felsőoktatási, kulturális, szociális, egészségügyi, sport, illetve gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenységek központi költségvetési finanszírozása az állami és önkormányzati intézményekre vonatkozó általános szabályok alapján, azokkal azonos mértékben történik, továbbá az egyházak jogosultak a kiegészítő támogatásra is.* Az egyház a tulajdonában lévő közcélú tevékenységet szolgáló és egyéb ingatlanjainak, a vallási, kulturális örökség értékeinek, a műemlékeknek és a művészi alkotásoknak a megőrzéséhez, felújításához, gyarapításához, továbbá levéltára, könyvtára, múzeuma működéséhez az éves költségvetési törvényben meghatározott összegű, az államiakhoz hasonló támogatásban részesül.

A vizsgált körben érdemes rögzítenünk továbbá, hogy az egyházi és nem állami fenntartású szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatók normatív állami támogatásáról külön jogszabály szól,²⁸ illetve állami támogatás vehető igénybe a központi költségvetésből az egyházak nyugdíjasházak vagy idősok otthona létesítésére, valamint a lakhatást szolgáló egyházi ingatlanok korszerűsítésére és felújítására.²⁹

d) Az egyházi *épületek* – amelyek az ország kulturális örökségének részét is képezik – *rekonstrukcióját*, valamint *egyéb egyházi célú beruházást* is támogathat az állam. Pl. a 2008. évi költségvetési el irányszat erre 325 millió Ft el irányszatot tartalmazott.³⁰ Címzetten az állami

jog csak úgy érvényesíthető, hogy e szűkebb értelemben vett egyenlőség nem valósítható meg, akkor az ilyen pozitív diszkriminációt nem lehet alkotmányellenesnek minősíteni. Lényeges továbbá annak rögzítése, hogy „az Alkotmányban meghatározott alapjog-kategóriák, így a 70/A. §-ában írt, a diszkrimináció tilalmát meghatározó rendelkezés – annak ellenére, hogy azokat az Alkotmány állampolgári aspektusból fogalmazza meg – a személyekre általában, így a jogi személyekre is vonatkoznak, a jogi személyek számára is biztosított tehát, hogy jogaikat alkotmányosan indokolatlan megkülönböztetés nélkül érvényesítsék.” 21/1990. (X. 4.) AB határozat

²⁴ Fedor i. m. 413. o.

²⁵ 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről 54. § (4) és 92. § (4) bekezdések

²⁶ 1995. évi LXVI. Törvény a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről 31. § (1)-(2) bekezdései

²⁷ 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről 7.§3.

²⁸ 213/2009. (IX. 29.) Korm. rendelet, amely igen részletesen fejti ki a normatíva igénylésének, folyósításának és elszámolásának szabályait

²⁹ 12/2001. (I. 31.) Korm. rendelet a lakáscélú állami támogatásokról 1. § (1)

³⁰ Fedor i. m. 413. o.

költségvetés külön is támogat egy-egy egyházi *nagyrekonstrukciós beruházást* (ilyen volt pl. a *Dohány utcai zsinagóga*, a *Szent István bazilika*, *Mátyás templom felújítása* stb.). Ezek – több évre elosztva - milliárdos nagyságrendű állami támogatást kaptak.

e) Az egyház-finanszírozási törvény lehetőséget ad arra, hogy *a kormány az egyházakat közcélú tevékenységük folytatásához szükséges ingatlan megszerzéséhez segítse*. A **381/B/2004. AB** határozat kimondja, hogy az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről szóló 1997. évi CXXIV. törvény 10. §-a, amely feljogosítja a Kormányt, hogy az egyházak közcélú tevékenysége folytatásához szükséges ingatlan megszerzéséhez segítséget nyújtson – nem diszkriminatív az egyéb közcélú tevékenységet végző szervezetek, intézmények finanszírozásával szemben, amennyiben az említett rendelkezés alapján az egyházak konkrét finanszírozásban, ingatlan-juttatásban nem részesülnek. Az AB lényegesnek tartotta továbbá annak kimondását is, hogy „a kedvezményezett egyházak nem vethetők össze bármely, nem gazdasági célú jogi személlyel, hanem csakis összehasonlítható funkciójú, szerepű, nagyságrendű és autonómiájú jogi személyekkel, amelyek tulajdona szintén szorosan kötődik valamely alapvető jog (illetve feladat) ellátásához. Az egyházak nem körülhatárolt résztevékenységre vagy meghatározott érdekek képviselőjére szerveződnek, mint a gazdasági társaságok vagy az egyesületek, pártok, szakszervezetek, hanem vallás gyakorlására. A vallás viszont a hívő számára a teljes személyiséget és az élet minden területét érinti és meghatározza. A vallásszabadság garantálásától elválaszthatatlan az egyházak működőképessége. (...) Az önkényesség nem állapítható meg, ha a vagyonnal való ellátás az illető szervezet funkcióihoz igazodik. A fentiek alapján az AB nem állapított meg alkotmányellenes megkülönböztetést az egyházak és más jogi személyek között.”

f) Az egyház által ellátott alap- és egyéb közcélú tevékenység elősegítésére további központi költségvetési támogatás is adható, amelyet az Országgyűlés az egyház által meghatározott célokra, az éves költségvetési törvényben állapít meg.³¹ A 2011. évi költségvetési törvény 2 milliárd forintos külön alapjából egyházi oktatási és kulturális célok támogatására 5 új program indult el.

2.1.2. Az egyházak hitéleti jellegű tevékenységét az állam a következő módokon támogatja közvetlenül és közvetve:

a) Az állampolgárok – más államokhoz hasonlóan³² – hazánkban is rendelkezhetnek a *személyi jövedelemadójuk (a továbbiakban szja) 1 százalékáról* az általuk megjelölt egyház javára:

Eaf. tv. 4. § (1) *Az egyes egyházak jogosultak – a külön törvényben meghatározottak szerint – a rendelkező nyilatkozatot tevő magánszemélyek által befizetett személyi jövedelemadó egy százalékára, amely az egyházak belső szabályaiban meghatározott módon használható fel.*

(2)⁹ *Az egyház a számára a magánszemélyek által a személyi jövedelemadójukból felajánlott 1%-okból eredő összegeken túl a (3)–(4) bekezdése szerint meghatározott további támogatásra jogosult.*

(3)¹⁰ *A támogatások együttes alapja az egyházak számára a magánszemélyek által a személyi jövedelemadójukból felajánlott 1%-ok összege, de legalább a nyilatkozattal érintett évre bevallott, az összevont adóalapot terhelő, adókedvezményekkel csökkentett személyi jövedelemadó 0,5%-ának*

³¹ Az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről szóló 1997. évi CXXIV. törvény 7.§ (3) bekezdése alapján

³² Az, hogy pl. Spanyolországban és Olaszországban 0,5239, illetve 0,8%-a átirányítható az Szja-nak (2005-ös adat), természetesen még nem elég indok arra, hogy ez Magyarországon is így legyen. Az azonos százalékszám a vallási megoszlástól függetlenül egészen másként hat az egyházak működésére, aminek az a magyarázata, hogy eltérőek a jövedelmi viszonyok, az adószervezet és az egyes államok gazdasági helyzete. Az említett államok GDP-je természetesen magasabb, és szintén nagyobb az Szja-bevétel GDP-n belüli aránya. A spanyol és olasz egyházaknak mindezen tényezők mellett olyan, jelentős saját vagyonuk is van, amit jövedelemszerzésre felhasználhatnak, míg Magyarországon az egykor vagyonos egyházak a korábbi egyházi ingatlanok helyzetének rendezése során elsődlegesen jövedelemszerzési célra ingatlanokat nem kaptak vissza

és az egyházak számára a magánszemélyek által a személyi jövedelemadójukból felajánlott 1%-ok összegének pozitív különbözete.

(4)¹¹ A támogatásból az egyes egyházak a javukra a személyi jövedelemadójuk 1%-áról rendelkező magánszemélyek arányában részesülnek.

Az Szja tv. szerint a külön törvényben meghatározott módon minden magánszemélynek lehetősége van arra, hogy az összevont adóalapjának az Szja tv. 45.§-ában szereplő levonások után fennmaradó (megfizetett) adója 1 %-át az Lvtv. szerinti egyház, vallásfelekezet, vallási közösség (együtt: egyház) – ide nem értve az egyház szervezeti egységét – részére felajánlja. Kedvezményezett csak az az egyház lehet, melyet az adóhatóság a benyújtott kérelme alapján technikai számmal látott el, az alábbiak szerint:

Az állami adóhatóság a magánszemély rendelkező nyilatkozatában felajánlásra kerülő összegre igényt tartó egyházat - kérelmére - technikai számmal látja el, ha a technikai szám kiadását az egyház a jogerős nyilvántartásba vételéről szóló bejegyző határozat jogerőre emelkedését követő második évben, vagy azt követően kezdeményezte. Amennyiben az adóhatóság a technikai számot kiadta, az egyház a technikai szám kiállítása iránti kérelem benyújtását követő évben válik kedvezményezetté. A technikai szám kiadását megtagadó határozat ellen nincs helye fellebbezésnek. Amennyiben a technikai szám kiadását az állami adóhatóság megtagadja, az egyház az erről szóló határozat bírósági felülvizsgálatát 15 napon belül kezdeményezheti. Az illetékes bíróság 15 napon belül - a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) szabályainak megfelelő alkalmazásával - lefolytatott nemperes eljárásban hozza meg hatályban tartó vagy hatályon kívül helyező határozatát. A bíróság határozata ellen további jogorvoslatnak nincs helye.

Az állami adóhatóság vezetője a rendelkező nyilatkozat évét megelőző év utolsó napjáig az egyházi kedvezményezett technikai számát a Magyar Közlönyben közzéteszi, illetve azok megtalálhatóak az adóhatóság központi honlapján, valamint a személyi jövedelemadó bevallás útmutatójában is.

A magánszemélyek a rendelkező nyilatkozatot (nyilatkozatokat) - függetlenül a személyi jövedelemadó bevallásának, megállapításának módjától - az adóévet követő év május 20-ig juttatják el az adóhatósághoz. A rendelkező nyilatkozaton (nyilatkozatokon), illetve elektronikus úrlapon fel kell tüntetni a kedvezményezett adószámát, illetve a technikai számát. A rendelkező nyilatkozatok adóhatósághoz történő eljuttatásának módjai:

- a) önadózás, valamint egyszerűsített bevallás esetén az adóbevallási nyomtatvány részeként, vagy lezárt, saját adóazonosító jelével ellátott borítékban az adóbevallási csomagjában elhelyezve, vagy
- b) munkáltatói adómegállapítás esetén a munkáltatója útján, vagy
- c) az adóbevallás és az egyszerűsített bevallás elektronikus úton történő benyújtása esetén a nyomtatvány részeként elektronikus úton - kivéve, ha a magánszemély nem maga készíti adóbevallását, és a képviselőjének a rendelkező nyilatkozat megküldésére meghatalmazást nem adott, vagy
- d) az a)-c) pontokban meghatározottaktól eltérően lezárt, adóazonosító jellel ellátott postai borítékban személyesen vagy postán, illetőleg elektronikus úrlapként elektronikus úton.

Az adóhatóság az egyházakat (és a civil kedvezményezetteket) megillető összegekről a rendelkezés évének szeptember 15. napjáig legalább két országos napilapban és az internetes honlapján tájékoztatást tesz közzé. A felajánlott összegek egyházak részére történő átutalását az egyházakkal való kapcsolattartás koordinációjáért felelős miniszter által vezetett minisztérium a rendelkező nyilatkozat évét követő év január 31-ig teljesíti.

b) Egyházi ingatlanok helyzetének rendezése.

Az egyházi ingatlanrendezés annyiban kapcsolódik az egyház-finanszírozáshoz, hogy a volt egyházi ingatlanok visszajuttatása, illetve az államosított egyházi ingatlanok utáni kártalanítás komoly költségvetési kihatásokkal bír, továbbá alapvetően hozzájárul(t) az egyházi épületállomány és intézmények számának jelentős növekedéséhez. Szinte közvetlenül a rendszerváltást követően

(1991-ben) a vonatkozó törvény elfogadásával³³ megindult a *volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezését* célzó folyamat (amely természetesen nem csak a kifejezetten hitéleti jellegű tevékenységek támogatásaként, hanem a közfeladat-ellátással összefüggésben is nagy jelentőségűnek mondható). Ez az egyházak részére lehetővé tette az 1948. január 1-jét követően (lényegében az egypárti diktatúra kialakulása után) kártalanítás nélkül államosított hitéleti, illetve közcélú (oktatás-nevelés, szociális, egészségügyi, kulturális) ingatlanok hasonló célokra történő igénylését,³⁴ vagy meghatározott funkciójú ingatlanok létesítésére pénzbeli kártalanítás biztosítását. A törvény alapján az egyházak összesen több mint nyolcezer igényt terjesztettek elő. A *beterjesztett igények* számát figyelembe véve azok *52-53%-a a Magyar Katolikus Egyházhoz,*³⁵ *35-36%-a Magyarországi Református Egyházhoz, 6-6,5%-a a Magyarországi Evangélikus Egyházhoz, 4-4,5%-a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségéhez, 1%-a a kisebb egyházakhoz* kötődött. Ami viszont az ingatlanok *értékét* illeti, ott ehhez képest jelentős eltérések észlelhetők. Így a *Magyar Katolikus Egyház* kvótája meghaladja az összérték 67%-át, a *Magyarországi Református Egyházé* viszont nemcsak a 30%-ot meghaladó darabszám szerinti aránynak, hanem az országos számarányuk szerinti *20%-nak* is mélyen *alatta marad.*³⁶ A többi egyház esetében az összeg szerinti kvóta közelebb áll a benyújtott igények számarányához.

1992–2007 között a benyújtott ingatlanigények *30%-a kormánydöntésekkel* – s az azokat végrehajtó egyedi közigazgatási határozatokkal –, *23%-a* az egyházakkal megkötött megállapodások révén *járadék* folyósításával, *12%-a* az önkormányzatoknak, illetve az állami tulajdonú ingatlan vagyonekezelőinek az igénylő egyházi szervezetekkel megkötött *közvetlen megállapodásával* rendeződött. Az is megállapítást nyert a rendelkezésünkre álló adatok feldolgozása alapján, hogy a benyújtott egyházi igények valamivel több mint *30%-a nem tartozott a törvény hatálya alá*, így a betereszt egyházi szervezetek ezeket visszavonták, vagy azok elutasításra kerültek.³⁷

Az érintett egyházak volt államosított ingatlanjaik egy részének igényléséről az állammal való megállapodás alapján *járadék* fejében lemondhattak (ennek törvényi lehetőségét is a vatikáni megállapodás teremtette meg³⁸). Lehetőség volt a járadék kiegészítésében is megállapodni, amennyiben az érintett egyház hitéleti és közcélú tevékenysége azt indokolta (ez korábban főként a két történelmi protestáns egyházra – református, evangélikus – vonatkozott, akiknek intézményfenntartó tevékenységének volumene meghaladta ingatlanjaik mértékét, illetve az egyházközségekre épülő szervezetük nem tette lehetővé, hogy a nem természetben igényelt ingatlanok utáni járadékot a közegyházak használják fel). 2011-ben azonban a korábbihoz képest 5,3 milliárd forinttal megugrott a katolikus egyház járadék-kiegészítése.

Az egyházak összesen 67,4 Mrd Ft értékű ingatlanigényről mondtak le járadék fejében.³⁹ Ennek

³³ A volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló 1991. évi XXXII. törvény.

³⁴ 4/1993. (II. 12.) AB határozat értelmében ott, ahol az állam az állami iskola épületét egyházi tulajdonba adja, azok számára, akik nem kívánnak egyházi iskolába járni, ténylegesen és úgy kell lehetővé tennie állami iskola látogatását, hogy ez ne jelentsen nekik aránytalan terhet. Am azokat az indítványokat, amelyek szerint a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló 1991. évi XXXII. törvény azért sértené az Alkotmány 60. §-át, mert az alapfokú oktatási intézmény épületének egyházi tulajdonba adása esetén nem biztosít lehetőséget a lelkiismereti és vallásszabadság jogán alapuló iskolaválasztásra, az Alkotmánybíróság elutasította.

³⁵ A magyar katolikus egyház hatalmas ingatlanvagyonáról nincsen pontos adat. Csupán annyi tudható, hogy a volt egyházi ingatlanok tulajdoni rendezéséről szóló 1991/XXXII. törvény alapján 2001 végéig 732 helyrajzi számon lévő ingatlant kapott vissza kormányhatározattal, 565 ingatlant pedig közvetlen megállapodással, 31,2 milliárd forint nyilvántartási értéken. További 1239 helyrajzi számon lévő ingatlanról évi 2,3 milliárd forint összegű járadék fejében véglegesen lemondott, és tudomásul vette, hogy 1192 általa igényelt ingatlant nem kap vissza. Mintegy 730 helyrajzi számon lévő, 33,8 milliárd forint nyilvántartási értéken szereplő ingatlan sorsa volt rendezetlen 2011-ben. Az 1948 után is a magyar katolikus egyház birtokában maradt ingatlanokról a Püspöki Konferencia tájékoztatása szerint nincsen hitelt érdemlő összesítés.

³⁶ Fedor i. m. 415. o.

³⁷ Fedor i. m. 416. o.

³⁸ Lásd a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentzsék között a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány vagyoni természetű kérdéstről 1997. június 20-án, Vatikánvárosban aláírt Megállapodás kihirdetéséről szóló 1999. évi LXX. törvényt

³⁹ Fedor i. m. 414. o.

összege 1998–2001 között évi 4,5%, 2001-től évi 5% volt. A járadékot évente valorizálták. Az évente rendszeresen folyósított járadékot – amely az érintett egyház jogutód nélküli megszűnéséig tart, tehát gyakorlatilag örökjáradéknak tekinthető – az egyházak szabadon használhatják fel *hitéleti és közcélokra* (pl. 2007-ben ez 8,71 Mrd Ft volt).⁴⁰ A járadékban részesülő egyházak (külön jelölve, amelyek kiegészítést is kapnak): Magyar Katolikus Egyház, Magyarországi Református Egyház (kieg.), Magyarországi Evangélikus Egyház (kieg.), Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége, Budai Szerb Ortodox Egyházmegye (kieg.), Magyarországi Baptista Egyház (kieg.).

Az érintett kérdéskörhöz több szálon is kapcsolódik a 16/1993. (III. 12.) AB határozat, amelyben megállapításra került, hogy alkotmányellenes helyzet állt elő azáltal, hogy Magyarország nem tett eleget a Párizsi békeszerződés 27. cikkének 2. pontjában foglaltaknak, amennyiben a zsidó származású vagy izraelita vallású lakosságtól az 1600/1944. ME rendelettel letétbe vett vagyontárgyak, illetve az értük kapott kártalanítás az Országos Zsidó Helyreállítási Alapot, vagy jogutódját illeték volna, de a mindenkor magyar kormányok elmulasztották megalkotni azt a jogszabályt, amely a hatályos 1946. évi XXV. törvénycikkben és a párizsi Békeszerződésben vállalt kötelezettség végrehajtására irányult volna. Az Alkotmánybíróság döntésének meghozatalánál arra is tekintettel volt: nem a zsidóság az egyetlen olyan népcsoport, amelyet az elmúlt évtizedek során Magyarországon faji, vallási vagy nemzetiségi okból üldöztek és különböző joghátrányokkal sújtottak, de tagjainak tömeges megsemmisítése következtében más népcsoportoknál súlyosabb sérelmeket és veszteségeket szenvedett. Ha tehát a Magyar Állam a zsidóság érdek-képviselési szervei tekintetében végrehajtja a Párizsi békeszerződést, ez más, szintén üldözésnek kitett népcsoportokhoz képest olyan megkülönböztetés, amely nem csupán nem ellentétes az alkotmány 70/A. §-ában foglaltakkal, hanem éppen a korábbi hátrányos megkülönböztetés részbeni ellensúlyozását szolgálja.

E körben említendő, hogy a 647/B/2008. AB határozat volt hivatva eldönteni azt a kérdést, hogy – egyebek mellett – mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség valósult-e meg akkor, amikor a Magyar Köztársaság Kormánya nem módosította a közte és a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségével a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezésével kapcsolatos pénzügyi igény járadékká alakításával összefüggésben kötött – és kormányhatározatokban testet öltő – megállapodásokat,⁴¹ azon az alapon, hogy 2004. június 15-én létrejött egy új zsidó „egyház”, az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (EMIH) hívei is jogosultak lennének a zsidóságot érintő kárpótlásra – az említett megállapodásokban foglaltakkal megegyező formá(k)ban. Az Abtv. 49. §-a értelmében mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítására akkor kerülhet sor, ha a jogalkotó szerv a jogszabályi felhatalmazásból származó jogalkotói feladatát elmulasztotta és ezzel alkotmányellenességet idézett elő. Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata értelmében a két feltételnek együttesen kell fennállnia.⁴² Az AB megállapította, hogy az adott kérdésben a kormányt nem terhelte jogalkotói feladat, amennyiben a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetéről szóló 1991. évi XXXII. törvény alapján az ingatlanok visszaigénylésének lehetősége 1998. január 15-ével megszűnt, s minekutána az EMIH ekkor még nem működött bejegyzett egyházként, nem is volt abban a helyzetben, hogy a jogelődjétől kártalanítás nélkül állami tulajdonba került ingatlan(oka)t a jogszabályban rendelkezésre álló határidőben igényelje.

c) Egyházi jogi személy a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény 6. § (2) értelmében végintézkedés, illetőleg ajándékozási, tartási vagy gondozási szerződés alapján termőföldre tulajdonjogot szerezhet.

d) Az 1998. január 1-je előtt hatályos jogszabályok alapján műemlék, műemlék jellegű, városképi jelentőségű kategóriában védett ingatlanok közül az egyházi közösség (pl. szerzetesrend)

⁴⁰ Fedor i. m. 415. o.

⁴¹ 1058/1999. (V. 28.) Kormányhatározat és 1045/2001. (IV. 20.) Kormányhatározat

⁴² pl. 22/1990. (X. 16.) AB határozat

működését biztosító, illetve hitéleti, oktatási, nevelési, egészségügyi, szociális, gyermek- és ifjúságvédelmi, továbbá kulturális célú, az egyház használatában lévő műemlék épület esetében első helyen az államot, második helyen a települési önkormányzat helyett a használót illeti meg elővásárlási jog.⁴³

e) A nem üzleti célú közösségi, szabadidős szálláshely-szolgáltatásról szóló 173/2003. (X. 28.) Korm. rendelet hatálya – a közegészségügyi előírások kivételével – nem terjed ki az egyházi jogi személy által nyújtott szálláshely-szolgáltatásra [2. § (2) e) bekezdés].

f) Az állam anyagilag támogatja az egyházi *hitoktatást* a mindenkorin átlagos pedagógus óradíj figyelembe vételével (ezt a Kormánnyal kötött megállapodás alapján, illetve külön megállapodás hiányában is bármely törvényesen bejegyzett egyház évente igényelheti).⁴⁴ A támogatottak bármely közoktatási intézményben heti rendszerességgel hitoktatást szervezhetnek, a képzési programot maga az egyház határozza meg, azzal a megkötéssel, hogy a hitoktatónak, illetve a hittantanárnak egyházi felsőoktatási intézményben szerzett hitoktatói vagy hittantanári, illetve a hitélettel kapcsolatos felsőfokú (pl. lelkész, teológus) képesítéssel és az illetékes egyházi hatóság megbízásával kell rendelkeznie.⁴⁵ A támogatáshoz csak a csoportok, illetve a tanulók számát kell közölni. 2007-ben pl. közel 50 egyház élt ezzel a lehetőséggel, amelyet az állami költségvetés 3,3 milliárd forinttal támogatott. 2011-ben - 2010-hez képest - 100 millió forinttal nőtt a hitoktatási támogatás.

2.2. Egyházak adókötelezettségeinek sajátosságai

2.2.1. Társasági adó kötelezettség

Az egyházak (ideértve e szervezetek alapszabályában, illetve alapító okiratában jogi személyiséggel felruházott szervezeti egységeit is) feltétel nélkül alanyai a jelenleg hatályos a *társasági adóról és osztalékadóról* szóló 1996. évi LXXXI. törvénynek (a továbbiakban Tao. tv.), attól függetlenül, hogy az adott adóévben vállalkozási tevékenységet folytattak vagy sem. [Tao. tv. 2.§ (2) bekezdés g) pontja]

A társasági adó kötelezettségük attól az időponttól kezdődik, mikortól az alapítást szabályozó jogszabály szerint létrejöttek, esetükben a bírósági nyilvántartásba vétel napjától. Az egyházak tekintetében az Art. egyszerűsítést tartalmaz a társasági adóbevallást illetően, azaz, amennyiben az adóévben vállalkozási tevékenységből származó bevételt nem értek el vagy e tevékenységükhöz kapcsolódóan költséget, ráfordítást nem számoltak el, akkor erről, a társasági adóbevallás helyett az adóévet követő év február 25-éig - bevallást helyettesítő nyomtatványon nyilatkozatot tehetnek. A Tao. tv. szerint a vállalkozási tevékenységet nem folytató egyházak ezzel a bevallást helyettesítő nyilatkozattal teljesítik a társasági adó kötelezettségüket. [Tao. tv. 5.§ (1) bek. és Art. 31.§ (5) bek.] Az adóévben vállalkozási tevékenységet (pl. befektetés) is folytató egyház a vállalkozási tevékenysége adózás előtti eredményét az Lvtv. és az Eaf. tv. rendelkezéseinek figyelembevételével határozza meg. [Tao. tv. 9.§ (9) bekezdésének a) pontja]

Hivatkozott jogszabályok a már ismertetett módon határolják el egymástól a vállalkozási tevékenységeket és azon tevékenységeket, melyek eredménye után nem terheli az egyházat társasági adó kötelezettség. Az adóalap megállapításakor a Tao. tv. közhasznú szervezetekre

⁴³ A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 86. § (4) bekezdése

⁴⁴ Lásd pl. a Magyar Köztársaság Kormánya és a Magyarországi Evangélikus Egyház között 1998. december 7-én létrejött Megállapodás [1056/1999. (V. 26.) Korm. határozat] 3. Cikkében foglaltakat [(1) A Kormány az állami költségvetés keretében fedezetet nyújt az egyházi hitoktatás támogatására az átlagos pedagógus-óradíj figyelembevételével. (2) A Kormány az egyházi hitoktatást mind az iskolai, mind az egyházközségi (gyülekezeti) csoportokban támogatja.]

⁴⁵ Köot. tv. 81. § (1) bekezdésének b) pontja

vonatkozó rendelkezéseinek megfelelő alkalmazásával kell eljárniuk, azzal, hogy a vállalkozási tevékenység adóévi adózás előtti nyereségének azzal a részével is csökkenthetik a vállalkozási tevékenység adózás előtti eredményét, amelyet az adóévben, az adóévet követő adóévben kulturális, nevelési, oktatási, felsőoktatási, szociális és egészségügyi, gyermek- és ifjúságvédelmi, sport, tudományos és műemlékvédelmi tevékenység, továbbá a hitéleti célú ingatlanfenntartás bevételt meghaladó költsége, ráfordítása fedezetére használ fel. [Tao. tv. 9.§ (5) bekezdése és (9) bekezdés b) pontja] Egyházak esetén, előzőeken túl alkalmazható a közhasznú szervezetekre vonatkozó azon különleges szabály is, hogy az előbbiek (főszabály) szerint meghatározott adóalapnak – az ún. kedvezményezett vállalkozási tevékenység figyelembe vételével - meghatározott hányadát kell a tényleges adóalapnak tekinteni. A kedvezményezett vállalkozási tevékenység mértéke közhasznú szervezet esetében az összes bevétel 10 százaléka, de legfeljebb 20 millió forint lehet. Az adóalap módosításakor a kedvezményezett vállalkozási tevékenység mértékét meghaladóan elért vállalkozási bevételt kell az összes vállalkozási bevételhez viszonyítani és a hányadost két tizedesjegy pontossággal meghatározni, majd a kapott arányszámmal az eredeti adóalapot korrigálni. [Tao. tv. 9.§ (6) –(7) bekezdések] Az előzőekből egyben az is következik, hogy amennyiben az egyházi jogi személy vállalkozási tevékenységéből származó adózás előtti eredménye az összes bevétel 10 százalékát, legfeljebb 20 millió forintot nem haladja meg, akkor társasági adó fizetési kötelezettsége sem keletkezik. Az egyházakat illetően további különleges szabály, hogy a társasági adóelőleg bevallására és megfizetésére vonatkozó szabályokat nem kell alkalmazniuk. [Tao. tv. 26.§ (11) bekezdése]

2.2.2. Általános forgalmi adó kötelezettség

A jelenleg hatályos *általános forgalmi adóról* szóló 2007.évi CXXVII. törvény (a továbbiakban Áfa tv.) alkalmazási hatályra és adóalanyiságra vonatkozó rendelkezései értelmében az egyházak azon szolgáltatásaikra, termékértékesítésekre tekintettel melyeket belföldön, rendszeresen vagy tartósan ellenérték fejében végeznek, vagy melyek ellenérték megtérítését vonják maguk után (az Áfa tv. értelmében: gazdasági tevékenység), *áfa* alanyokká válnak. A rendszeresen vagy tartósan ellenérték fejében nyújtott szolgáltatások körébe beletartozhatnak egyrészt azok a különféle egyházi szolgáltatások, melyeket az egyházak a hitéleti tevékenységgel összefüggésben nyújtanak (esküvő, keresztlő stb.), másrészt azon szolgáltatások is, melyeket az egyházra vonatkozó külön törvények értelmében nem vállalkozási tevékenység keretében (pl. egyházi ingatlanok részleges hasznosítása), vagy akár kifejezetten vállalkozási tevékenység keretében nyújtanak. Az Áfa tv. 85.§ (1) bekezdés több pontja is adómentességet tesz lehetővé az egyházak számára, egyrészt, mint az Áfa tv. 85.§ (4) bekezdés c) pontja szerinti közszolgáltatók, másrészt, mint bírósági nyilvántartásba bejegyzett, illetve tagsággal rendelkező szervezetek, egyházi jogi személyek az általuk nyújtott szolgáltatások, termékértékesítések tekintetében. Azon tevékenységek vonatkozásában, melyek nem sorolhatóak be az Áfa tv. előbbi adómentességet megalapozó jogcímei közé, azokra az Áfa tv. termékértékesítésre, szolgáltatásnyújtásra vonatkozó általános szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy amennyiben az Áfa tv. XIII. fejezetében előírt feltételek egyébként fennállnak, lehetőség van alanyi adómentesség választására is.

2.2.3. Egyházi személyek egyes jövedelmeinek személyi jövedelemadó kötelezettsége

A személyi jövedelemadóról szóló 1995.évi CXVII. törvény (Szja tv.) értelmezésében egyházi személy alatt olyan személyt kell érteni, akit az adott egyház saját belső törvényeiben és szabályzataiban annak minősít. Az (Art.) értelmező rendelkezéseket tartalmazó 178.§-a rögzíti, hogy az egyházi személyt adójogi szempontból munkaviszonyban álló személynek kell tekinteni. Amennyiben tehát előbbiek szerinti egyházi személyről van szó, akkor az egyház által részére havonta, rendszeresen juttatott járandóság (egyházi fizetés) a munkaviszonyból származó jövedelemmel esik egy tekintett alá, így az adókötelezettség megállapítására az Szja tv. nem önálló tevékenységből származó jövedelemre vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni [*természetesen az*

Szja tv. 1. sz. mellékletében foglaltak figyelembevételével mellet: lásd a 2.4. alfejezet c) pontjában foglaltakat].

2.3. Bejelentési kötelezettségek

2.3.1. Adókötelezettség keletkezésének bejelentése

A lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló, már többször idézett 1990. évi IV. törvény értelmében az egyházak a székhelyük szerint illetékes megyei bíróság, illetőleg a Fővárosi Bíróság nyilvántartásba vételével nyerik el jogi személyiségüket. A bírósági nyilvántartásba vételhez kötött jogi személy státusz mind az egyházra, mint alapintézményre, mind - ha az alapszabály így rendelkezik - az egyház önálló képviselői szervvel rendelkező szervezeti egységére (szervezet, intézmény, egyházközség stb.) vonatkozik. Előbbiek tekintetében a nyilvántartásba vétel napjával olyan jogi személyiséggel rendelkező nonprofit szervezetről beszélhetünk, melyet az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvényben foglaltak (Art. 16. – 17.§) szerint az adókötelezettségük keletkezésétől – nyilvántartásba vételükről szóló végzés jogerőre emelkedésétől – számított 15 napon belül bejelentési kötelezettség terhel a székhelyük szerint illetékes elsőfokú adóhatóság felé. Az állami adóhatóság az adózónak a bejelentkezés napjával, késedelmes bejelentkezés esetén az adóköteles tevékenység megkezdésének napjával állapítja meg az adószámot.⁴⁶

2.3.2. Általános forgalmi adó kötelezettség bejelentése:

Azon egyházak melyek az általános forgalmi adóról szóló 2007.évi CXVII. törvény (a továbbiakban Áfa tv.) alapján áfa alanyokká válnak, szintén a 10T201-es nyomtatványon nyilatkozhatnak a bejelentkezéssel egyidejűleg, hogy kizárólag közérdekű vagy egyéb speciális jellegére tekintettel adómentes tevékenységet végeznek, ezen tevékenységére adóköteleességet választanak, illetőleg alanyi adómentességet választanak. [Áfa tv. 22. §]

2.4. Adókedvezmények és –mentességek

a) Teljes személyes illetékmentességben részesülnek (a társadalmi szervezetekhez hasonlóan): az egyház, egyházak szövetsége, egyházi intézmény.⁴⁷ Ez azt jelenti, hogy nem kell például hatósági eljárási, vagy ingatlanszerzési illetéket fizetniük.

b) Mentés az építményadó alól az egyház tulajdonában álló építmény.⁴⁸

c) A személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény 1. sz. melléklete adómentes bevételnek minősít egy sor, kifejezetten egyházi tevékenységgel kapcsolatos juttatást (adományt, segélyt, ajándékot, ellátást stb.) az alábbiak szerint:

1.3. A szociális és más ellátások közül adómentes az egyház és az egyházi karitatív szervezetek által nyújtott szociális segély,

4.8. Egyes tevékenységekhez kapcsolódóan adómentes egyházi személynek egyházi szertartásért vagy egyházi szolgálatért magánszemély által közvetlenül vagy közvetve – így különösen perselypénz, egyházfenntartói járulék vagy adomány (ide nem értve az egyház számára közcélú

⁴⁶ A bejelentkezésre 2010-ben a 10T201-es formanyomtatvány szolgál, melyet postai úton, személyesen, illetve elektronikus formában (ügyfélkapus regisztrációt követően) lehet az adóhatósághoz benyújtani. A bejelentett adatokban bekövetkezett változást szintén ezen a nyomtatványon kell jelezni, a változás bekövetkezését követő 15 napon belül.

⁴⁷ 1990. évi XCIII. törvény az illetékekről 5. § (1) e) pontja

⁴⁸ 1990. évi C. törvény a helyi adókról 13. § f) pontja

adomány címén adott pénzösszeget) címén – adott vagyoni érték, valamint a központi költségvetési forrásból egyházi személy részére jövedelempótlék vagy annak megfelelő jogcímen juttatott támogatás; az e jogcímen adómentesen juttatott jövedelmet és az egyébként adóköteles jövedelmet az egyházi személy vagy az egyház szervezeti egysége köteles elkülönítetten nyilvántartani; e rendelkezés alkalmazásában egyházi személy az is, aki az egyház részére végzett egyházi feladat ellátásáért az egyháztól rendszeres havi díjazásban részesül;

4.13. *Egyes tevékenységekhez kapcsolódóan adómentes* a közoktatásról szóló törvényben meghatározott nevelési-oktatási intézmény, a felsőoktatásról szóló törvényben meghatározott felsőoktatási intézmény, a helyi önkormányzat vagy egyház által a tanuló, a hallgató részére e jogviszonyára tekintettel jogszabályban meghatározott feltételek szerint adott, az Sza tv. alkalmazásában bevételnek minősülő, a törvény 4.11–4.12. alpontjaiban nem említett pénzbeli juttatás;

8.1. *A nem pénzben kapott juttatások közül adómentes* az állami, a helyi önkormányzati, a társadalombiztosítási, **továbbá az egyházi** forrásból nyújtott oktatási, egészségügyi és szociális ellátás (ideértve a gyermek, a tanuló, a beteg, illetve a szociális ellátásra jogosult részére ingyenesen vagy kedvezményesen természetben biztosított étkeztetést is) azzal, hogy az üdültetés és a gyógyüdültetés nem minősül egészségügyi, illetőleg szociális ellátásnak;

8.20. *A nem pénzben kapott juttatások közül adómentes* az egyház belső törvényeiben és szabályaiban meghatározott tartási kötelezettségből adódó juttatás, ideértve az egyház által a kezelésében levő egyházi üdülőben egyházi személynek nyújtott ingyenes üdülést is, valamint a bejegyzett szerzetesrend közösségében élő magánszemély tagnak a rendtől – egyéni szükségleteinek fedezetére – kapott pénzbeli vagy nem pénzbeli juttatás.

A fentiek alapján adómentesnek tehát az egyházi személyek részére magánszemélyek által juttatott vagyoni érték tekinthető (pl. temetésért, esketésért, keresztelőért stb. fizetett összegek), ide értve azt az esetet is, ha a tényleges kifizetés már az egyházközösségen keresztül – közvetve – történik ugyan, de a kifizetés forrásául egyébként magánszemélyek által juttatott bevételek szolgálnak (pl.: perselypénz, adomány). Megjegyzendő, hogy e kérdéskörben előfordult félreértés a tekintetben, hogy mi a különbség a közvetlenül és közvetve juttatott vagyoni érték adókötelezettsége között (ennek egyik oka a korábbiakban megjelent APEH tájékoztató), ugyanakkor a jelenleg hatályos Sza tv. egyértelműen adómentesnek minősíti azokat a magánszemélyek által közvetve juttatott vagyoni értékeket is, amelyeknek magánszemélyek befizetései képezik az alapját és utólag „osztanak” vissza az egyházi személyek részére.(pl.: perselypénz).

d) Az egyházak közhasznú szervezetekhez hasonlóan jogosultak (voltak) a közcélú adomány kedvezményére az ÁFA rendszerében.⁴⁹

e) Speciális szabályok vannak az egyházak vállalkozási tevékenysége után fizetendő társasági adó és az osztalékadó megállapítására, a kedvezmények részben a közhasznú szervezetekkel analóg módon illetik az egyházakat.⁵⁰ Főszabályként *adómentes* az egyház, ha az előző adóévben folytatott vállalkozási tevékenységéből származó jövedelme után nem keletkezett a központi költségvetés felé bevételi kötelezettsége.

f) Mentés a gépjárműadó alól az egyház tulajdonában lévő gépjármű, az a személygépkocsi, amelyet egyház, egyházi karitatív szervezet kizárólag alapfeladata(i) ellátásához üzemeltet, illetve az egyházi segélyszállítmányt szállító jármű.⁵¹

2.5. Egyéb kedvezmények, jogszabályi rendelkezésekben megjelenő előnyök

⁴⁹ 2007. évi CXXXVII. törvény az általános forgalmi adóról 257/A.§

⁵⁰ 1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról 5-9§

⁵¹ 1991. évi LXXXII. törvény a gépjárműadóról 5. § d), 17/D. § b), 18.§ 23. pontjai

a) Speciális számviteli szabályokat állapít meg az egyházak számára a 218/2000. (XII. 11.) Korm. rendelet (a továbbiakban Rendelet) az egyházi jogi személyek beszámoló készítési és könyvviteli kötelezettségének sajátosságairól. Az egyházi jogi személy a *számvitelről* szóló 2000. évi C. törvény (a továbbiakban Számv. tv.) törvény felhatalmazása alapján kiadott Rendelet rendelkezéseinek megfelelően, elkülönítetten köteles nyilvántartani gazdasági-vállalkozási tevékenységének bevételeit, költségeit és ráfordításait. A Rendelet értelmezésében az egyházi jogi személy külön jogszabályokban (Lvtv. és Eaf. tv.) meghatározott (hitéleti és közcélú) alaptevékenységet és vállalkozási tevékenységet folytathat. E tekintetben minden olyan tevékenység amely nem minősül vállalkozási tevékenységnek, alaptevékenységnek tekinthető. [Rendelet 3.§ (1)-(2) bekezdései] A vállalkozási tevékenységet is folytató egyház a Számv. tv. egyes előírásait a Rendeletben foglalt sajátos szabályokat figyelembe véve kell, hogy alkalmazza.

A jogszabály értelmében egyszerűsített beszámolót készíthet, s ez esetben egyszeres könyvvitelt köteles vezetni az a nonprofit szervezet,⁵² amely a) nem végez vállalkozási tevékenységet, az éves (alaptevékenységi) bevétel összegétől függetlenül, b) vállalkozási tevékenységet is végez, de éves együttes (alaptevékenységi és vállalkozási) bevétele két egymást követő évben az 50 millió forintot nem haladja meg. Ehhez képest **egyszerűsített éves beszámolót** köteles készíteni, s ez esetben kettős könyvvitel vezetésére kötelezett az a nonprofit szervezet, amely vállalkozási tevékenységet is folytat, s az éves összes bevétele két egymást követő évben az 50 millió forintot meghaladja. A jogi személyek pénzeszközeit kötelesek pénzforgalmi bankszámlán tartani, amelyhez bankszámlát kell nyitniuk.

b) Közvetett támogatásnak minősíthető, hogy a törvényesen bejegyzett *egyházak* közcélú adomány utáni *adókedvezmény* igénybevételére jogosító *igazolást adhatnak* az adományozónak, amelyet az adóhatóság köteles elfogadni. Az Eaf. tv. értelmében az egyház, valamint az egyéb egyházi jogi személyek a Tao tv. szerinti adomány, valamint a Szja tv. szerinti közcélú adomány utáni kedvezmény igénybevételére jogosító igazolás kiállítására jogosultak. Előbbi igazolásokat a gazdasági-vállalkozási tevékenységnek nem minősülő tevékenységek támogatása érdekében részükre visszafizetési kötelezettség nélkül adott támogatás, juttatás, térítés nélkül átadott eszköz vagy térítés nélkül nyújtott szolgáltatás alapján jogosultak kiadni. Az érintett egyház a kapott adományt (közélcélú adományt) és annak felhasználását elkülönítetten köteles nyilvántartani.

Az Szja tv. összevont adókedvezményt tartalmazó 35-38.§-ai a *közteherviselés rendszerének átalakítását célzó törvénymódosításokról* szóló 2009. évi LXXVII. törvény (a továbbiakban Módosító tv.) rendelkezései értelmében 2010.január 1-jétől hatályukat veszítették, tehát ettől az időponttól kezdve a magánszemélyeknek nincs lehetősége az egyházak által kiállított közcélú adományról szóló igazolás alapján adókedvezményt érvényesíteni.

A Tao tv.-nek az adománnyal, illetve az adományok adóalap módosító tételként történő figyelembe vételével kapcsolatos szabályai a Módosító tv. hatására a 2010 évtől szintén megváltoztak. Az egyház, mely a vállalkozási tevékenységből származó adózás előtti eredményéből a társasági adó alapját a Tao tv. közhasznú szervezetekre vonatkozó szabályainak megfelelő alkalmazásával állapítja meg 2010-ben nem kell, hogy adóalap növelő korrekciókat hajtson végre a kapott támogatásokkal összefüggésben, ugyanakkor viszont a továbbiakban nem lesz lehetőség arra, hogy a Tao tv. alanyai az egyházaknak nyújtott adományok meghatározott részével – melyről az egyházak eddig igazolást is kiállítottak - csökkentsék az adózás előtti eredményüket.

c) A társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről 1997. évi LXXX. törvény (Tbj.) 5.§ (1) bekezdésének h) pontja értelmében az egyházi szolgálatot teljesítő egyházi személy, szerzetesrend tagja, - amennyiben nem saját jogú nyugdíjas – biztosítottak minősül. Az egyházi személy fogalmát a törvény nem határozza meg, de igazodva az Szja tv. rendelkezéseivel az mondható, hogy a társadalombiztosítás rendszerében is az tekinthető egyházi személynek, akit az adott egyház a belső törvényeiben, szabályzataiban annak minősít.

⁵² A nonprofit szervezetek a megalakulásukra irányadó jogszabályok alapján elsődlegesen vállalkozási tevékenység végzése céljából nem alapíthatók, de céljaik megvalósítása érdekében – azt nem veszélyeztetve – kiegészítő vállalkozási tevékenységet folytathatnak.

A járulékalap és járulékfizetés tekintetében sajátos szabályok érvényesülnek a tekintetben, hogy az egyházi személyek jogviszonyára tekintettel havonta, rendszeresen juttatott járandóság a Tbj. 4.§ k) pont alapján járulékalapot képező jövedelemnek minősül ugyan, de a járulékfizetési kötelezettséget ettől eltérően a minimálbér alapulvételével kell teljesíteni. Az egyház a biztosított egyházi személy után a minimálbér alapulvételével a Tbj. 19. § (1)-(3) bekezdéseiben meghatározott mértékű társadalombiztosítási járulékot, természetbeni egészségbiztosítási járulékot, nyugdíjjárulékot, magán-nyugdíjpénztári tagdíjat (a továbbiakban: tagdíjat) fizet. A járulékot és a tagdíjat központilag, egy összegben az Art. szabályai szerint kell az állami adóhatóságnak bevallani és megfizetni. Amennyiben az egyházi személy a Tbj. 5.§-ában foglalt egyéb jogviszonyokból szerez járulékalapot képező jövedelmet, akkor azok járulékkötelezettségét az adott jogviszonyra vonatkozó szabályok szerint kell elbírálni. Azon jövedelmek után, melyeket magánszemélyek adómentesen juttatnak az egyházi személyek részére természetesen nincsen járulékfizetési kötelezettség. Az egészségügyi hozzájárulásról szóló 1998.évi LXVI. törvény (Eho tv.) 3.§ (5) bekezdése alapján, azon járulékalapot képező jövedelmek, melyek után a fennálló biztosítási jogviszonyra tekintettel járulékfizetési kötelezettség keletkezik (valamint az a jövedelem, amely után az adót nem kell megállapítani és/vagy megfizetni), mentesek a százalékos egészségügyi hozzájárulás alól. Szolgálati időként kell figyelembe venni az egyházi szervek által kiállított igazolás alapján az egyházi szolgálatot teljesítő egyházi személyként és szerzetesrendi tagként ilyen minőségben eltöltött, az 1997. december 31-ét követően pedig azt az időtartamot, amelyre az előírt nyugdíjbiztosítási és nyugdíjjárulékot az egyházi szervek megfizették.⁵³

d) A harmadik országbeli állampolgár Magyar Köztársaság területén foglalkoztatásra irányuló jogviszony keretében történő foglalkoztatásához nincs szükség engedélyre egyházban vagy annak intézményében munkát végző, az egyházi szolgálatot élethivatásszerűen folytató tevékenységéhez.

e) A kistélepüléseken szolgálatot teljesítő lelkészek jövedelmét az állam az egyházakkal való megállapodás alapján – *jövedelempótlék formájában - kiegészíti* (jelenleg 10 egyháznak van ilyen megállapodása (Magyar Katolikus Egyház, Magyarországi Református Egyház, Magyarországi Evangélikus Egyház, Magyarországi Baptista Egyház, Magyarországi Unitárius Egyház, Evangéliumi Pünkösdi Közösség, Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchatus Magyarországi Ortodox Egyházmegyeje, Budai Szerb Ortodox Egyházmegye, Magyarországi Román Ortodox Egyházmegye). 2011-ben – 2010-hez képest - 43 millióval nőtt a kistélepülési „lelkészek jövedelempótló támogatása”.⁵⁴ E körben említendő továbbá – bár a határon túli magyar hívek és egyházi jogi személyek támogatását szolgáló eszköz – a kormányzat és a határon túli egyházi jogi személy között az 5000 lakosnál kisebb magyar szórványú települések gyülekezeteiben magyar nyelven szolgálatot teljesítő egyházi személyek kiegészítő támogatásáról szóló megállapodások megkötésének lehetővé tétele is.⁵⁵

f) Külön támogatja az állam a *zsidó temetők fenntartását*. (Ez gyakorlatilag a kistélepülési lelkészek jövedelempótló támogatását váltja ki – az ismert tragikus történelmi okok következtében gyakorlatilag nincs kistélepülési zsidó lelkész.). Egyébként bármely egyház lehet temető tulajdonosa, továbbá sajátos kedvezmény, hogy az egyházi szertartás szerinti búcsúztatás e törvény

⁵³ A társadalombiztosítási nyugalmasról szóló 1997. évi LXXXI. törvény 38. § (1) bekezdésének b) pontja

⁵⁴ Az egyedi megállapodások jogszabályi alapjául a Magyar Köztársaság Kormánya, valamint a Magyar Katolikus Egyház, a Magyarországi Református Egyház és a Magyarországi Evangélikus Egyház között az 5000 lakosnál kisebb településeken szolgálatot teljesítő egyházi személyek jövedelempótlékáról szóló megállapodások megkötéséről rendelkező 1138/2001. (XII. 26.) Korm. határozat szolgált

⁵⁵ A megállapodások jogi alapjaként szolgált pl. a Miniszterelnöki Hivatal, valamint tizenkét határon túli egyházi jogi személy között az 5000 lakosnál kisebb magyar szórványú települések gyülekezeteiben magyar nyelven szolgálatot teljesítő egyházi személyek kiegészítő támogatásáról szóló megállapodások megkötéséről rendelkező 2172/2004. (VII. 12.) Korm. határozat

értelmében nem minősül temetkezési szolgáltatásnak.⁵⁶

g) Korábban széles körű *vámmentességben* is részesültek az egyházak, vallásfelekezetek részére ellenszolgáltatás nélkül beküldött gyógyszer, élelmiszer, ruhanemű, liturgikus jellegű és egészségügyi küldemények után. Ez az EU csatlakozással jelentőségét veszítette.

h) Az egyházi beruházások után méltányossági alapon lehetett kérni az általános forgalmi adó (áfa) *visszatérítését* (egyházi ingatlanrendezés során kapott kártalanítás után ez általánossá vált), ez a lehetőség azonban 2004. május 1. – az EU-hoz történt csatlakozás után – megszűnt.

i) Mentések a honvédelmi szolgáltatás alól az egyházak, felekezetek és vallási közösségek azon dolgok és jogok tekintetében, amelyek közvetlenül az egyházi, hitéleti feladatokat szolgálják.⁵⁷

j) A korábbiakban az állam évente költségvetési támogatást biztosított az *egyházak nemzetközi tevékenységéhez* is.

2.6. A jogszabályi környezettel kapcsolatos problémák

Az új elveket és szabályokat megjelenítő 2011. évi C. törvénnyel összefüggésben is kijelenthető, hogy amennyiben adott törvény adott tárgykörben alapvető jelentőségű szabályrendszert jelenít meg (vezet be), úgy a jogalkotással szembeni elemi elvárás, hogy az egyéb, hasonló tárgyakat szabályozni kívánó – esetünkben az egyházak pénzügyeivel, gazdálkodásával összefüggő – törvények és rendeletek tartalma is átfésülésre kerüljön, illetve ettől függetlenül is elvárás, hogy a jogalkotás minden vonatkozásban – esetünkben a vallási, egyházi szféra teljes hosszmeteszében - koherens, átgondolt legyen.

Nem világos, hogy – ha már új törvény születik -, miért nem került sor egyúttal azon joganyag átfésülésére is, amely nem a mindenkori Lvtv. által feltétlenül közvetlenül szabályozandó joganyag, de amely az egyházak jogalanyiségének egyéb tartalmi kérdéseit tárgyalja. Csupán egyetlen példa ennek alátámasztására: *A közérdekű önkéntes tevékenységről szóló 2005. évi LXXXVIII. törvény* említi, hogy a magyarországi székhelyű egyház fogadó szervezet lehet, miközben ennek hazai gyakorlata teljesen hiányzik: konkrét problémaként lenne említhető az a fiktív jogeset, miszerint a templom előtti járdát szívességi alapon sepregető szimpatizánst (tehát nem az egyház hívét, tagját!!) bevonó egyházat, egyházközsége stb. a hatályos szöveg értelmében a közérdekű önkéntes tevékenységről szóló törvény alapján szankcionálni kellene, ha az adott személy ezt követően – mintegy a sepregetést ellentételezendő – egy bibliai idézettel ellátott könyvjelzőt kap, anélkül, hogy a közérdekű önkéntes tevékenység bejelentésre került volna. Ma ezt a szabályozást a legtöbb érintett nem ismeri, akik pedig ismerik, nem foglalkoznak vele, teljes mértékben negligálják. Ez a konkrét szituáció is rávilágít pl. arra, hogy a különböző szabályozási szükségletek esetén – a konkrét esetben ez a feketemunka kiszűrésének igénye – milyen nehézkes az egyházak, illetve vallási közösségek szempontjainak beemelése, kivételkénti megfogalmazása.

3. Az egyházak vagyonával és gazdálkodásával kapcsolatos bírósági döntések

Az alábbiakban a hazai bírói gyakorlatra, az Alkotmánybíróság határozataira és a strasbourgi esetjogra támaszkodva kívánjuk hazai és részben külhoni példákon keresztül bemutatni egyrészt azokat a tipikus szituációkat, esetköröket, melyek nagyobb számban fordultak-fordulnak elő a vizsgált területeken az egyházak életében, másrészt azokat a kialakult jogalkalmazói értelmezéseket, melyek a már ismertetett és még ismertetendő joganyag egyedi ügyekben történő alkalmazása során formálódott ki.

⁵⁶ 1999. évi XLIII. törvény a temetőkről és a temetkezésről 4. § (1) és 25. § (3) bekezdései

⁵⁷ A honvédelemről és a Magyar Honvédségről 2004. évi CV. törvény 36. § (1) d) bekezdése

3.1. Hazai jogeset: EBH2002. 757.

Az egyház tulajdonában lévő ingatlan kiürítése iránti igény bírói úton érvényesíthető [1990. évi IV. tv. 15. §]

A perbeli ingatlan, amelyen a helyi egyházközösség római katolikus plébánia épülete áll, a felperes tulajdona. Az ingatlanban az alperes lakik, akit nyugállományba vonulása miatt a papi szolgálat alól felmentettek. A felperes keresete az ingatlan kiürítésére irányult arra hivatkozással, hogy azt az alperes jogcím nélkül használja, és egy korábbi – írásos - megállapodás ellenére sem ürítette ki. Az alperes a kereset elutasítását kérte. Vitatta, hogy az ügyben a Magyar Állam valamely hatósága eljárhatna. Hivatkozott arra, hogy beteg, idős ember, aki kiköltözésre nem kötelezhető az egyházi törvények alapján.

Az elsőfokú ítéletben a keresetnek helyt adva kötelezte az alperest arra, hogy a perbeli ingatlant 15 napon belül ürítse ki. Ezzel szemben az alperes fellebbezése folytán a másodfokú bíróság végzésében az elsőfokú ítéletet hatályon kívül helyezte, és az eljárást megszüntette. Indokolásában a másodfokú bíróság kifejtette, hogy az alperes sajátos egyházi jogviszony alapján volt jogosult az ingatlan használatára, így a használat jogcíme nem a Ptk.-ban, illetőleg a lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról szóló 1993. évi LXXVIII. törvényben (a továbbiakban Lt.) szabályozott bérleti jogviszony. A plébánosi jogviszony megszűnése esetére a felek jogait és kötelezettségeit az egyházi törvények szabályozzák. Az Lvtv. 15. §-ának (2) bekezdése szerint a követelés állami kényszerrel, bírói úton nem érvényesíthető, ezért a per megszüntetésének van helye a Polgári perrendtartás alapján.

A végzés ellen benyújtott felülvizsgálati kérelmében a felperes kifejtette, hogy az egyházi jogi személy tulajdonhoz való joga az alkotmány védelme alatt áll és a tulajdonosi jogosítványoknak a Ptk. szabályai és az Lt. 23. § (2) bekezdése és 75. § (1) bek. b) pontja alapján lehet érvényt szerezni. A felülvizsgálati kérelmet a LB alaposnak találta, amennyiben a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény (Jat.) 11. §-ának (1) bekezdése szerint a jogszabály hatálya kiterjed az ország területén a magánszemélyekre és a jogi személyekre, valamint a külföldön tartózkodó magyar állampolgárokra. A Ptk. 1. §-ának (1) bekezdését és a 7. §-ának (1) bekezdését egybevetve az állapítható meg, hogy Magyarországon az állampolgárok, valamint az állami, önkormányzati, gazdasági és társadalmi szervezetek, továbbá más személyek vagyoni és egyes személyi viszonyait a Ptk. szabályozza és e jogok érvényesítése bírósági útra tartozik, kivéve ha törvény másképpen nem rendelkezik. Ennek folytán azt kellett vizsgálni, hogy van-e olyan törvény, amely a főszabály alól az adott esetre irányadó kivételt enged. A másodfokú bíróság ilyen törvényi rendelkezésnek tekintette az Lvtv. 15. §-a (2) bekezdését, az e körben kifejtett jogi álláspont azonban téves.

Az Lvtv. 15. §-ának (2) bekezdése szerint az egyház belső törvényeinek, szabályainak érvényre juttatására állami kényszer nem alkalmazható. Ez a rendelkezés azonban egyfelől nem zárja ki az egyház belső törvényein, szabályain túl meglévő magyar jogszabályok alkalmazását, másfelől helyes értelmezése szerint csak az egyházon belüli ügyek tekintetében nem vehető igénybe az állami kényszer, mert e körben kell érvényesülnie az egyház védett, belső autonómiájának. Az adott jogviszonynak a keresetben érvényesített része, azaz az ingatlan visszaadására irányuló tulajdonosi igény azonban nem tartozik az említett rendelkezés hatálya alá, ezért elbírálására a Ptk. és az Lt. megfelelő jogi rendelkezései az irányadóak. Mindezekre tekintettel a másodfokú bíróság végzésében tévesen jutott arra a következtetésre, hogy a felperes követelése bírói úton nem érvényesíthető.⁵⁸

3.2. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata

Emberi Jogok Európai Egyezménye 9. cikke a következőket tartalmazza:

„1. Mindenkinek joga van a gondolat-, a lelkiismeret- és vallásszabadsághoz. Ez a jog magában

⁵⁸ Legfelsőbb Bíróság Pfv. III. 23. 115/2000. sz.; megjelent: A Legfelsőbb Bíróság határozatainak hivatalos gyűjteménye 2002/2

foglalja a vallás vagy meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben istentisztelet, oktatás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatásának jogát.

2. A vallás vagy meggyőződés kifejezésre juttatásának szabadságát csak a törvényben meghatározott, olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban a közbiztonság, a közrend, közegészség vagy az erkölcsök, illetőleg mások jogainak és szabadságának védelme érdekében szükségesek.”

A vallásszabadsághoz való jog biztosítja az egyén számára azt a jogot, hogy megválassza, megváltoztassa vallását vagy, hogy ne legyen vallása. Az a jog, hogy valaki vallás nélkül éljen, a rendelkezésekben kifejezetten nem szerepel, de az ateizmus a 9. cikk értelmében vett meggyőződésnek tekintendő és ilyennek ismerte el a Bizottság.⁵⁹

Ennek következtében az államok kötelezettsége, hogy ne avatkozzanak be azon személyes döntési jogba, hogy az egyén csatlakozik-e egy vallási közösséghez vagy, hogy melyikhez. Az egyéneket védi, hogy akarata ellenére ne vonják be őket vallásos – és ezekkel összefüggő gazdasági, pénzügyi természetű - tevékenységekbe. Mindamellet az államvallás léte, mint olyan nem ellentétes a 9. cikkel. De a 9. cikkel való összeegyeztethetőség feltétele, hogy a tagság ne legyen kötelező, azaz a kilépés lehetőségének a tagok számára rendelkezésre kell állnia. A kilépéshez bizonyos eljárás betartásának kötelezettsége sem feltétlenül ellentétes a 9. cikkel. A Bizottság kimondta: „A Bizottság úgy találja [...], hogy az Egyezmény 9. cikke szempontjából a hazai hatóságoknak széles körű mérlegelési jogkörük van annak eldöntésére, hogy milyen feltételek esetén tekinthető úgy, hogy egy személy ténylegesen döntött vallási felekezetének elhagyásáról.” Azonos szempontok vonatkoznak az egyházi adó fizetésének kötelezettségére is. Ez a kötelezettség, mint olyan nem ellentétes a vallásszabadság tiszteletben tartásával mindaddig, amíg a kilépés lehetősége biztosított. A **Darby kontra Svédország ügyben** a kérelmező családjával együtt Alandban, Finnországban lakott, de hétközben Svédországban dolgozott. A svéd adójogszabályok szerint a kérelmező svéd lakóhellyel rendelkező személynek tekintendő, de nem kaphatott felmentést a Svéd Állami Egyháznak fizetendő egyházadó alól (mely egyháznak nem volt tagja), hacsak nem telepszik le Svédországban. A Bizottság kifejtette, a kérelmező nem volt tagja az Állami Egyháznak, s a befizetett adót vallásos célra fordították, így a kérelmezőt akarata ellenére vallásos tevékenységbe vonták be. Ennek következtében a 9. cikk megsértése megállapításra került.⁶⁰

A vizsgált körben lényeges továbbá, hogy az egyén vallásának vagy meggyőződésének tiszteletben tartása iránti jog az egyénnek nem biztosítja azt a jogot, hogy általános lelkiismereti vonatkozással nem bíró állampolgári kötelezettségeit visszautasítsa. A **C. kontra Egyesült Királyság ügyben** a kérelmező, aki a „barátok vallási társaságának” volt a tagja, visszautasította, hogy az előírt összeg 60%-ánál magasabb jövedelemadót fizessen, azzal érvelve, hogy a jövedelemadó bevételek 40%-át fegyverkezésre, védelmi kiadásokra stb. fordítják, mely ellentétes meggyőződésével. A Bizottság leírta: „Az adófizetés kötelezettsége általános jellegű és nincs speciális lelkiismereti vonatkozása. Ebben az értelemben vett semlegességét illusztrálja az a tény is, hogy egyetlen egy adófizető sem határozhatja meg közvetlenül, hogy mi legyen az a cél, amelyre az ő hozzájárulását felhasználják, ha már beszedték az adót.”⁶¹

Továbbá a Bizottság megítélése szerint a 9. cikk 1. bekezdésében meghatározott – és védelmezett - „vallásgyakorlás” kifejezés nem öleli át mindazon cselekedeteket, melyet a vallás vagy meggyőződés motivál vagy befolyásol. A gazdasági tevékenységek e körben való felbukkanására példa az **X és Scientológia Egyház kontra Svédország ügy**, melyben az egyház olyan elektromos

⁵⁹ Dr. Szabó Győző – Dr. Nagy Gábor (szerk.): Tanulmányok az Emberi Jogok Európai Egyezménye legfontosabb rendelkezéseire kapcsolódó strasbourgi esetjogról. HVG-ORAC, Budapest, 1999. 165. o.

⁶⁰ Hivatkozva: Dr. Szabó Győző – Dr. Nagy Gábor i. m. 166. o.

⁶¹ Uo.

mérőórát hirdetett, amely – állításuk szerint – alkalmas az egyén szellemi állapotának, illetve az állam helyzetének (!) mérésére. A svéd hatóságok a hirdetés egyes részeinek közlését – fogyasztóvédelmi megfontolásokból - betiltották. A Bizottság kifejtette, hogy az adott hirdetés nem egyszerűen informatív vagy leíró jellegű volt, hanem kifejezetten eladásra kínált fel egyes tárgyakat. Így a vallásos tartalmú megállapítások is a nagyobb profit utáni vágy kifejeződésének tekinthetők, nem pedig a vallásos meggyőződés kifejezésre juttatásának. Az ilyen tartalmú hirdetést tehát a 9. cikk nem védi.⁶²

⁶² Hivatkozva: Dr. Szabó Győző – Dr. Nagy Gábor i. m. 171. o.